

บทที่ 1
บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความนำ

การปฏิวัติสยาม เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญยิ่งในวิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเทศไทยใช้รัฐธรรมนูญมาแล้ว 15 ฉบับ รัฐธรรมนูญไทยทั้ง 15 ฉบับ มีกระบวนการจัดทำหลายรูปแบบแตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่ยังได้มาจากการต่อสู้แย่งชิงอำนาจของผู้ปกครองด้วยกันเอง ขณะที่บางฉบับต้องแลกมาด้วยชีวิตและเลือดเนื้อของประชาชน รัฐธรรมนูญไทยที่ผ่านมาเปรียบเสมือนของอภินันทน์ที่ผู้ปกครองมอบให้ประชาชนตามแนวคิดของตนเอง จวบจนกระทั่งเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง (political reform) อย่างจริงจังขึ้นมาในสังคมไทย อันนำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ในที่สุด

รากฐานที่มาของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 เริ่มจากการเรียกร้องของประชาชนให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 ในมาตรา 211 เพื่อเปิดทางให้มีกระบวนการยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ในรูปแบบที่ปลอดจากอำนาจของผู้ปกครองและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาแทนที่ นับตั้งแต่การสรรหาสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 99 คน อันประกอบด้วยตัวแทนประชาชนจากทุกจังหวัด จำนวน 76 คน และผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่างๆ อีกจำนวน 23 คน มาทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นประชาชนและยกร่างรัฐธรรมนูญตามความต้องการของประชาชนเสนอให้รัฐสภารับรองโดยไม่มีการแก้ไข ซึ่งตลอดระยะเวลาของกระบวนการยกร่างไปจนกระทั่งถึงการรับรองรัฐธรรมนูญเพื่อออกประกาศใช้ นั้น ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ตั้งว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการเมืองไทยซึ่งดำเนินการร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ มีเจตนารมณ์หลักในการปฏิรูปการเมืองไทยโดยมุ่งหวังที่จะแก้ไขปัญหาของระบบการเมืองไทยซึ่งสรุปรวมได้ 3 ประการ กล่าวคือ ¹

ประการแรก ปรับเปลี่ยนการเมืองของนักการเมืองหรือประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนซึ่งเป็นต้นตอของปัญหาต่างๆ มากมายให้เป็นการเมืองของพลเมืองหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากว่าการเมืองก่อนการจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่นั้น พลเมืองมีสิทธิและเสรีภาพน้อยมาก และไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองเลย

ประการต่อมา ทำให้ระบบการเมืองตลอดจนระบบราชการมีความสุจริต และมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ เพื่อป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งทุกระดับ เพื่อให้ได้การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม เนื่องจากการเมืองการปกครองไทยที่ผ่านมานั้นเต็มไปด้วยความไม่สุจริตของระบบการเมืองซึ่งทำให้ฝ่ายการเมืองขาดความชอบธรรมในการใช้อำนาจ เพราะว่าการเมืองที่มาจากการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเมื่อได้เข้ามาดำรงตำแหน่งแล้วก็มักจะใช้อำนาจในตำแหน่งโดยไม่สุจริตเพื่อถอนทุนคืน ประกอบกับระบบควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจในอดีตมีไม่ครบถ้วนและไม่มีประสิทธิภาพจึงทำให้เกิดการทุจริตได้ง่าย โดยที่ไม่สามารถกำจัดคนทุจริตได้ อันเป็นที่มาของปัญหาการรัฐประหารในอดีต

ประการสุดท้าย คือ การทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ นายกรัฐมนตรีมีภาวะความเป็นผู้นำ และทำให้รัฐสภามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาบ้านเมืองได้อย่างแท้จริง

ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้มีการนำหลักการใหม่หลายๆ หลักการมาบัญญัติไว้ หากจะกล่าวถึงหลักการใหม่ที่เป็นสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันแล้ว อาจแบ่งกว้างๆ ได้ 2 ประเด็น ดังนี้ ²

¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “ภาพรวมของรัฐธรรมนูญ,” ใน รวมสาระรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน โดยคณะ ส.ส.ร. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2541), หน้า 50-52.

² ดูเพิ่มเติมใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ, รายงานผลการวิจัยเรื่อง การทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้ได้รับการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ : กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2543).

ประเด็นแรก เป็นมาตรการด้านสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ *ส่วนแรก* การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้นตามกลไกของรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การลงประชามติ และการเข้าชื่อของประชาชนเพื่อให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง *ส่วนสอง* การส่งเสริมรับรอง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ ของประชาชน

ประเด็นที่สอง เป็นการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น แบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ *ส่วนแรก* เป็นมาตรการด้านการเข้าสู่อำนาจรัฐ ได้แก่ การปฏิรูประบบเลือกตั้งทั้งระบบให้เป็นไปตามหลักการเลือกตั้ง ปฏิรูปพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันทางการเมืองของประชาชน *ส่วนสอง* เป็นมาตรการด้านการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยองค์กรอิสระทางการเมืองต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ *ส่วนสาม* เป็นมาตรการด้านการสร้างสถาบันทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง

ด้วยเหตุผลที่ได้นำเสนอมาข้างต้นนี้เองที่ส่งผลทำให้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญมักจะกล่าวถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ว่าเป็น *รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*

หลักการและเหตุผล

ปัญหาในการวิจัยเรื่องนี้ได้รับแนวคิดมาจากการเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดให้สมาชิกวุฒิสมาชิกมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ทั้งที่แต่เดิมสมาชิกวุฒิสมาชิกของไทยล้วนแล้วแต่มีที่มาจากแต่งตั้งมาโดยตลอด ถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยที่กำหนดให้สมาชิกวุฒิสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง กล่าวคือ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้มีสมาชิกวุฒิสมาชิกจำนวน 200 คน ซึ่งมีที่มาจาก การเลือกตั้ง โดยใช้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง ประชาชนผู้ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะเลือกผู้สมัครได้หนึ่งคน หากจังหวัดใดมีสมาชิกวุฒิสมาชิกได้มากกว่าหนึ่งคนผู้ที่มีคะแนนอยู่ในลำดับถัดไปของแต่ละจังหวัด ก็จะได้เป็นสมาชิกวุฒิสมาชิกของจังหวัดนั้น สมาชิกวุฒิสมาชิกมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี โดยที่จะไม่มีการยุบสภาเหมือนสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเป็นสมาชิกวุฒิสมาชิกครบวาระ 6 ปีแล้วจะลงสมัครรับเลือกตั้งอีกในวาระติดต่อกันไม่ได้ ต้องเว้นระยะอย่างน้อย 6 ปี จึงจะสมัครใหม่ได้ ทั้งนี้มีเจตนารมณ์ที่ต้องการให้วุฒิสมาชิกเป็นสถาบันที่มีเสถียรภาพ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่อง พร้อมกันกับการเพิ่มอำนาจหน้าที่ และบทบาทของวุฒิสมาชิกใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากวุฒิสมาชิกเดิมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ นอกจากเป็นผู้กลั่นกรองกฎหมายให้รอบคอบแล้ว ยังเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในองค์กรตรวจสอบที่คอยควบคุมนักการเมืองในรัฐบาล และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนข้าราชการ เช่น เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รวมทั้งการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญที่ประพฤติมิชอบได้ ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีไปจนถึงข้าราชการทั้งหมด³

โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความมุ่งหวังอย่างยิ่งว่าวุฒิสภาใหม่จะต้องเป็นแบบอย่างอันดีของสังคมไทยให้แก่การปฏิรูปการเมือง สมาชิกวุฒิสภาใหม่จะต้องเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และที่สำคัญก็คือ สมาชิกวุฒิสภาจะต้องมีความเป็นกลาง ไม่มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับนักการเมืองและพรรคการเมือง โดยพิจารณาได้จากมาตรา 125 และมาตรา 126 ว่าด้วยเรื่องคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ทั้งยังมีข้อกำหนดในมาตรา 91 ของกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งห้ามผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาหาเสียง จะกระทำมิได้แต่เฉพาะการแนะนำตัว ส่งผลทำให้การแข่งขันด้วยการทุ่มหาคะแนนเสียงกระทำไม่ได้ตามกฎหมาย เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน หวังจะให้วุฒิสภาที่มาจากกาเลือกตั้ง เป็นได้ทั้งผู้กลั่นกรองกฎหมาย ควบคุมรัฐบาล คัดเลือก ถอดถอนคณะกรรมการองค์การทางการเมืองแบบใหม่ชุดต่างๆ และถอดถอนนักการเมืองที่ทุจริตประพฤติมิชอบได้ โดยมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

พิจารณาโดยหลักการแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่า การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเป็นการแข่งขันกันที่ชื่อเสียง เกียรติคุณ และความรู้ความสามารถของผู้สมัครที่ได้กระทำมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจนเป็นที่รู้จักยอมรับของสาธารณชนมากกว่าอื่นใด แต่เนื่องจากการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามีที่มาจากกาเลือกตั้งของประชาชน ที่ทำให้เกิดเป็นประเด็นปัญหาสำคัญซึ่งมีความน่าสงสัยเป็นอย่างยิ่งว่า ณ เวลานี้ แบบแผนพฤติกรรมการเลือกตั้งของคนไทย และสภาวะแวดล้อมของสังคมการเมืองไทยโดยรวมสอดคล้องและเหมาะสมกับเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้หรือไม่

เนื่องจาก ผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา บ่งชี้ว่า คนไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในชนบท ยังคงอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเหนือกว่า และผู้ที่ตนพึ่งพาได้เมื่อมีปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน ประชาชนส่วนใหญ่มักจะลงคะแนนภายใต้การครอบงำของชนชั้นนำ คนเมืองที่มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสูงมักไปใช้สิทธิจำนวนน้อย คนชนบทที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจสังคมกลับเป็นผู้ที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนมาก และพฤติกรรมการเลือกตั้งมักเป็นการเลือกตัวบุคคล การตัดสินใจเลือกมักจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอำมิสินจ้างหรือโดยปัจจัยชักนำที่เป็นผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม แรงจูงใจในการเลือกตั้งมักจะไม่ใช้เป็นการเลือกที่นโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นประเด็นทางเลือกในด้านการเมืองการปกครอง

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.

เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ดังที่ควรจะเป็นตามหลักการ โดยที่แรงจูงใจในการเลือกมักจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นสำคัญ⁴

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 ถือได้ว่าเป็นการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย และยังเป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ระบบการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในครั้งนี้มีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ ซึ่งแตกต่างจากการเลือกตั้งโดยทั่วไป ได้แก่ *ประการที่หนึ่ง* การห้ามไม่ให้ผู้สมัครสังกัดพรรคการเมือง เพื่อความเป็นอิสระและความเป็นกลางทางการเมืองของวุฒิสภา *ประการที่สอง* การกำหนดไม่ให้มีการหาเสียงในการเลือกตั้ง ผู้สมัครทำได้เพียงการแนะนำตัวเท่านั้น เพื่อความเสมอภาคและความยุติธรรมในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา⁵ และ*ประการที่สาม* ไข่เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง เพื่อให้วุฒิสภาคือตัวแทนของจังหวัดเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของจังหวัดนั่นเอง⁶

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งแรก ที่ผ่านมา บ่งชี้ให้เห็นข้อบกพร่อง อันสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างหลักการเลือกตั้งและเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญกับสภาวะการณืที่เป็นจริงของสังคมไทยหลายประการ กล่าวคือ

ประการแรก ระบบการเลือกตั้งดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เกื้อผลประโยชน์แก่ผู้สมัครที่มีฐานเสียง และส่งเสริมการจัดตั้งฐานเสียง วิธีการในการจัดตั้งฐานเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่พบเห็นโดยทั่วไป คือ การอาศัยเครือข่ายทางการเมืองของนักการเมืองและพรรคการเมือง เป็นสำคัญ⁷

⁴ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ, รายงานผลการวิจัยเรื่อง การทำให้บทบาทนิติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้ได้รับการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ : กรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, หน้า 2.

⁵ โคทม อาริยา, การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งแรกในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชุมชน, 2542), หน้า 41.

⁶ ชรินทร์ สันประเสริฐ, “โฉมหน้าใหม่ของวุฒิสภาไทย,” ใน วารสารรัฐศาสตร์ มสธ. (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542), หน้า 79-80.

⁷ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, “กฎการลงคะแนนเสียงกับการเลือกตั้ง,” ผู้จัดการ (4 พฤษภาคม 2543): 7.

ประการที่สอง ในเมื่อระบบการเลือกตั้งเช่นนี้ถือว่าการจัดตั้งฐานเสียงแล้ว ดังนั้นก็ย่อมที่จะถือว่าการทุจริตการเลือกตั้งด้วยเช่นกัน พิจารณาได้จากการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งไม่ประกาศรับรองการเลือกตั้งในหลายจังหวัด จนนำไปสู่การเลือกตั้งรอบที่ 5 ดังที่ทราบกันโดยทั่วไป เพราะพบหลักฐานว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภามีมติบงกชปฏิบัติการณ์เลือกตั้ง มีการซื้อสิทธิขายเสียง รวมถึงผู้สมัครกระทำการฝ่าฝืนหรือขัดต่อระเบียบกฎหมายเกณฑ์การเลือกตั้งในครั้งนี้ ด้วยวิธีการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ⁸

จะเห็นได้ว่า สมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการเลือกตั้งตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน จะมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่สำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ อำนาจในการให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งบุคคลและคณะบุคคลเข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ตลอดจนมีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการปฏิบัติหน้าที่ของนักการเมืองหรืออีกนัยหนึ่งคือพรรคการเมืองได้ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ให้นักการเมืองจำนวนมาก และหลาย ๆ พรรคการเมือง จึงพยายามที่จะผลักดันคนของตนให้เข้าไปดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้ หวังว่าเมื่อคนของตนได้เข้าไปดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกวุฒิสภาแล้ว จะสามารถอำนวยความสะดวกในแง่ของการถ่วงดุลอำนาจตรวจสอบทางการเมืองให้กับตนและพรรคของตน ตลอดจนสามารถแทรกแซงการทำงานของสมาชิกวุฒิสภาได้ในอีกทางหนึ่งด้วย

ในมุมมองของสื่อมวลชน ผลการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่ผ่านมาในภาพรวมชี้ชัดว่า สมาชิกวุฒิสภาส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองและพรรคการเมือง ทั้งที่เกี่ยวข้องทางตรงโดยสายโลหิตหรือในฐานะเครือญาติและทางอ้อมในฐานะคนใกล้ชิด และผู้ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง⁹ ดังที่ถูกกล่าวถึงโดยทั่วไปว่าเป็น ร่างทรงของนักการเมือง¹⁰, คนของพรรคการเมือง¹¹, สภาคณาญาติ¹² ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สมาชิกวุฒิสภาส่วนหนึ่งมีความเกี่ยวข้องกับนักการเมืองในรูปสายสัมพันธ์โดยตรงในฐานะเครือญาติ ซึ่งอาจมองได้ว่าสมาชิกวุฒิสภาเหล่านี้เข้าสู่อำนาจโดยอาศัยการจัดสรรคะแนนเสียงของนักการเมืองเป็นหลัก แม้ในทางนิตินัย สมาชิกวุฒิสภาเหล่านี้จะไม่ใช่มูลนิธิซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการก็ตาม แต่ในทางพฤตินัยประจักษ์ชัดเจนนว่า สมาชิกวุฒิสภาเหล่านี้ผ่านเข้าสู่อำนาจใน

⁸ “สำรวจแนวรบ วิชามารเลือกตั้ง ส.ว.,” สยามรัฐ (21 กุมภาพันธ์ 2543): 2.

⁹ “เดินหน้าชน,” มติชน (6 มีนาคม 2543): 2.

¹⁰ “จะยอมให้พรรคการเมืองครอบงำวุฒิสภาไม่ได้,” ผู้จัดการ (9 มีนาคม 2543): 5.

¹¹ “วุฒิสภา,” กรุงเทพธุรกิจ (8 มีนาคม 2543): 15.

¹² แจงวรรณ คติบรรณ, “วุฒิช 2000 สภาคณาญาติ : วิกฤตศรัทธาการเมือง,” วิจักร (10 มกราคม 2543): 10.

ฐานะที่เป็นตัวแทนของนักการเมือง หรือ พรรคการเมืองอย่างแน่นอน หากพิจารณาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแล้วจะพบว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในเรื่องของความขัดกันระหว่างข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญกับสภาวะการณที่เป็นจริงของการเมืองในภาคปฏิบัติ トラบใดที่ความขัดกันดังกล่าวยังดำรงอยู่ ความคาดหวังที่จะเห็นวุฒิสภาเป็นสภาที่มีความอิสระและมีความเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในทางการเมือง เพื่อทำหน้าที่ต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็คงจะเป็นเพียงเจตนารมณ์ซึ่งใช้ไม่ได้ผลจริงในทางปฏิบัติอยู่นั่นเอง

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ส่งผลทำให้มีความเชื่อว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการได้มาซึ่งคะแนนเสียงในการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภานั้น คือ *สัมพันธภาพระหว่างอิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมืองกับสมาชิกวุฒิสภา*

ในการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชนโดยทั่วไป ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยมากมายหลายราย ซึ่งเป็นการศึกษาต่างระยะเวลา ต่างพื้นที่ เป็นการเฉพาะรายไป แต่การศึกษาเรื่อง *ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา* ในครั้งนี้นั้น เป็นกรณีที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเหตุผลสำคัญที่ทำให้เลือกศึกษาเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของจังหวัดเชียงใหม่ เพราะว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นภูมิลำเนาเดิมของผู้ศึกษาเอง ส่งผลทำให้มีความคุ้นเคยกับบรรยากาศการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างดี ตลอดจนการเลือกตั้งของจังหวัดเชียงใหม่ที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติยังคงปรากฏให้เห็นถึงปัญหาการทุจริตการเลือกตั้ง ปัญหาระบบหวัคะแนน ปัญหาว่าด้วยอำนาจและอิทธิพล และปัญหาอื่นๆ อยู่เรื่อยมาโดยตลอด ส่วนเหตุผลที่เลือกศึกษาเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา รอบสอง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2543 เท่านั้น เนื่องจากว่าการเลือกตั้งในครั้งที่สองนี้การแข่งขันเริ่มปรากฏชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งผลของการเลือกตั้งที่ออกมา ยังบ่งชี้ว่า ผู้สมัครที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่สองคน จากทั้งหมดสามคน มีสายสัมพันธ์โดยตรงทางสายเลือดในฐานะพี่น้องกับนักการเมืองในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาว่า ปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภามีบทบาทและอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชนชาวเชียงใหม่หรือไม่เป็นสำคัญ เพื่อที่จะได้นำเอาข้อมูลดังกล่าวมาเป็นกรอบในการพัฒนาทางการเมืองตามระบบประชาธิปไตยของไทยต่อไปในอนาคต

แนวความคิดและตัวแบบที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ปัจจัยซึ่งเชื่อว่าน่าจะมีผลต่อการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภานั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และแต่ละปัจจัยต่างมีอิทธิพลเชื่อมโยงเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปัจจัยเหล่านี้มีทั้งที่เป็นปัจจัยจากมุมมองเชิง สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และ จิตวิทยา¹³ สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ สรุปกรอบแนวความคิดเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา ไว้ได้ดังนี้

ปัจจัยจากมุมมองเชิง สังคมวิทยา คือ ตัวแปรที่เกี่ยวกับคุณสมบัติส่วนตัว หรือ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน (SES : Socio Economic Status) เช่น เพศ, อายุ, อาชีพ, ระดับการศึกษา, รายได้ รวมถึง เขตที่อยู่อาศัย คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์การเมือง หรือ ระดับความเป็นเมือง ซึ่งมีนัยหมายถึงความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทตามแนวคิด ประชาธิปไตยสองรูปแบบ

ปัจจัยจากมุมมองเชิง เศรษฐศาสตร์ ได้แก่ (1) คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง อย่างเช่น ความรู้ความสามารถ, ความซื่อสัตย์, ความมีชื่อเสียง, ความสัมพันธ์กับท้องถิ่น เป็นต้น (2) กลวิธีการหาความนิยมและอิทธิพลต่าง ๆ ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง อาทิ การแนะนำตัว, การหาคะแนนเสียงผ่านระบบห้วคะแนน, การทุจริตการเลือกตั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อเสียง ฯลฯ

ปัจจัยจากมุมมองเชิง รัฐศาสตร์ และ จิตวิทยา คือ ตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ซึ่งได้แก่ (1) ปัจจัยด้านแบบแผนทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม อันได้แก่ ลักษณะวัฒนธรรมการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เป็นต้น (2) กฎหมายต่าง ๆ ที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง และการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง อย่างเช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ตลอดจนความพยายามของคณะกรรมการการเลือกตั้งในอันที่จะทำให้การเลือกตั้งและผลของการเลือกตั้งเป็นไปตามกฎหมายและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ (3) ความรู้สึกหรือความผูกพันทางการเมืองกับนักการเมืองหรือพรรคการเมืองของประชาชน

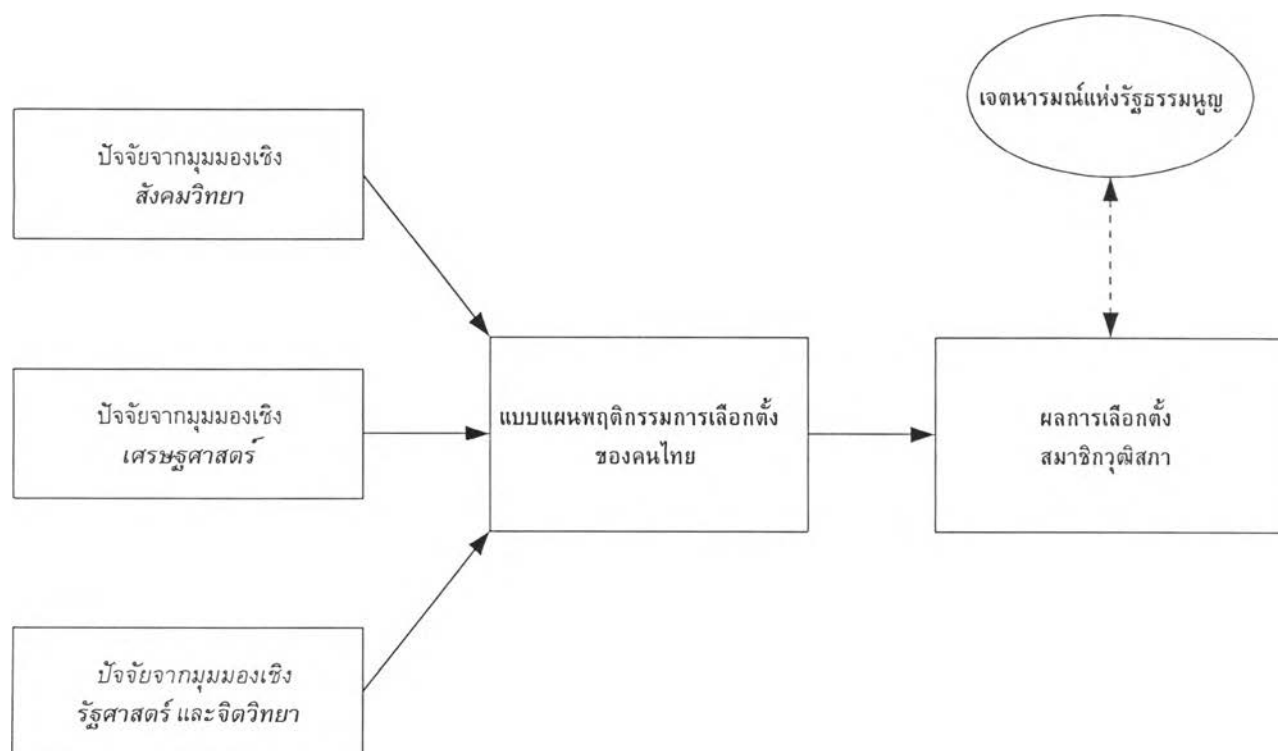
---

¹³ ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของบุคคลดังกล่าว มีรากฐานที่มาจาก ทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ว่าด้วยพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง พิจารณาจากงาน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ทฤษฎีและ ผลการวิจัยเชิงประจักษ์," วารสาร สังคมศาสตร์ 23 (2529): 1. ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รายงานผลการวิจัย เรื่อง แบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของชาว กรุงเทพมหานคร : การศึกษาเพื่อสร้างฐานข้อมูลและข้อสรุปทั่วไป (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 18-20.

โดยที่จะนำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 2 สำหรับกรอบแนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้สามารถที่จะสรุปออกมาเป็นตัวแบบได้ดังรูปต่อไปนี้

รูปที่ 1.1 ตัวแบบปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมืองกับการได้มาซึ่งคะแนนเสียงในการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ว่า อิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมืองเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ หรือไม่ อย่างไร และมากน้อยเพียงใด
2. เพื่อค้นหาว่ามีปัจจัยเงื่อนไขอื่นใดอีกบ้าง ที่เป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการพิจารณาตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อทราบถึงกลวิธีในการที่จะทำให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่

สมมติฐานในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาเรื่องนี้ได้ตั้งข้อสมมติฐานการวิจัย (research hypotheses) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาไว้ว่า **อิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมืองมีความสัมพันธ์กับการได้มาซึ่งคะแนนเสียงในการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา** กล่าวคือ **ฐานเสียงจากนักการเมืองในพื้นที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่ง** ผู้ช่วยชนะของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้สมัครบางคนซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงทางสายโลหิตในฐานะที่เป็นเครือญาติกับนักการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่

สำหรับที่มาของสมมติฐานดังกล่าวข้างต้น เนื่องมาจากผลของการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ รอบสอง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2543 บ่งชี้ว่า ผู้สมัครที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ ถึง 2 คน จากทั้งหมด 3 คน มีสายสัมพันธ์โดยตรงทางสายเลือด ในฐานะพี่น้องกับนักการเมืองในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยที่พิจารณาแล้วพบว่าคะแนนส่วนใหญ่ของสมาชิกวุฒิสภาทั้งสองคน นั้นล้วนแล้วแต่มีที่มาจากเขตเลือกตั้งของนักการเมืองคนสำคัญในพื้นที่ที่ซึ่งเป็นพี่น้องกันกับบุคคลทั้งสองเป็นหลักทั้งสิ้นนั่นเอง

นิยามศัพท์สำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ศัพท์สำคัญที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ คำต่าง ๆ ซึ่งให้ความหมายไว้ดังนี้

อิทธิพล หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นความสัมพันธ์ที่มีเหตุเกิดขึ้นและมีผลตามมา เป็นความต้องการให้ผู้อื่นกระทำอะไรและคนๆนั้นก็กระทำตามอย่างนั้น¹⁴

นักการเมือง หรือ **นักการเมืองในพื้นที่** หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งในอดีต และปัจจุบัน

พรรคการเมือง หมายถึง พรรคการเมืองที่ได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

การเลือกตั้ง หมายถึง การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ รอบสอง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2543

พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หมายถึง การไป หรือ ไม่ไป หรือ ไปแต่ไม่ลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง และไปแล้วมีเหตุผลในการตัดสินใจลงคะแนนอย่างไร

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หมายถึง ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ 2543

¹⁴ Harold D. Lasswell, Politics : Who Gets What When How ? (New York: Meridian Books, 1958), p. 13.

สมาชิกวุฒิสภา หมายถึง ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รับรองการได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ ในการเลือกตั้ง รอบสอง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2543

ประชาชน หมายถึง ผู้ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 ของจังหวัดเชียงใหม่

หัวหน้าคณะ หมายถึง บุคคลที่เป็นตัวแทนของนักการเมืองในพื้นที่ซึ่งมีหน้าที่หาคะแนนหรือรณรงค์ให้ประชาชนไปเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเองสนับสนุนอยู่

เขตชุมชนเมือง หมายถึง พื้นที่ในเขตเลือกตั้งที่ 1 และ 2 ของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเกือบจะทั้งหมดของพื้นที่เป็นพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่มีความเป็นเมืองสูงในทุกๆด้าน

เขตชุมชนชนบท หมายถึง พื้นที่ในเขตเลือกตั้งที่ 3, 4, 7 และ 8 ของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทั้งหมดเป็นพื้นที่รอบนอกเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่มีความเป็นเมืองต่ำ

ระเบียบวิธีวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษารั้ครั้งนี้จะใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานกันทั้งลักษณะการวิจัยในเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วนในทุกๆด้าน โดยที่มีรายละเอียดในการศึกษาจำแนกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการศึกษาค้นคว้าจากบทบัญญัติกฎหมายและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (documentary research) ซึ่งเป็นการศึกษาจากข้อมูลเอกสารที่มีอยู่แล้ว และส่วนที่สอง เป็นการศึกษาดูวิธีการวิจัยภาคสนาม (field work research) โดยอาศัยการสำรวจ (survey research) ซึ่งมีรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง การวิจัยจากเอกสาร (documentary research) การศึกษาจากข้อมูลเอกสารนี้ จะทำการค้นคว้าข้อมูลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

1. กฎหมาย ระเบียบ และคำสั่ง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งออกโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นต้น

2. เอกสารงานวิจัย ได้แก่ ผลงานวิจัย งานเขียนทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ ของผู้ที่เคยศึกษาค้นคว้ามาก่อนแล้ว ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ในส่วนของพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง และการทุจริตการเลือกตั้ง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานอ้างอิงในการวิจัยให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. เอกสารตีพิมพ์ ได้แก่ บทความหรือข้อเขียนประเภทวิจารณ์ รวมถึงข้อมูลข่าวสารที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่ลงในหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ

ข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะวิจัยภาคสนามต่อไป

ส่วนที่สอง การวิจัยภาคสนาม (field work research) อาศัยการเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล อยู่ 2 ประเภท เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในเชิงประจักษ์ ดังนี้

1. จะทำการศึกษาค้นคว้าด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการออกแบบสอบถาม (questionnaire) กลุ่มประชากรตัวอย่าง โดยที่ลักษณะของแบบสอบถามจะเป็นแบบสอบถามที่ประกอบไปด้วยคำถามปลายปิดทั้งหมด ยกเว้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามทางด้านอายุและรายได้ต่อเดือนเท่านั้น ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมีโครงสร้าง (structured questionnaire) กล่าวคือ มีการเรียงลำดับคำถามเอาไว้อย่างเป็นระเบียบตั้งแต่ข้อมูลส่วนตัวโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวัดความสนใจ ทัศนคติ พฤติกรรมการเลือกตั้ง ตลอดจนปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของผู้ตอบแบบสอบถาม ไปจนถึงข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อประเด็นเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมืองกับการได้มาซึ่งคะแนนเสียงของสมาชิกวุฒิสภาในการเลือกตั้งครั้งนี้ โดยที่จะยกแบบสอบถามผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเฉพาะบางเขตเลือกตั้ง ซึ่งเห็นว่ามีควมน่าสนใจศึกษาเท่านั้น จากจำนวนเขตเลือกตั้งทั้งหมดของจังหวัดเชียงใหม่ 10 เขตเลือกตั้ง อันได้แก่ เขตเลือกตั้งที่ 1, 2, 3, 4, 7 และ 8 เนื่องจาก เขตเลือกตั้งที่ 1 และ 2 เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นสังคมชุมชนเมือง ซึ่งเชื่อว่า อิทธิพลของนักการเมืองไม่น่าที่จะมีความสัมพันธ์กันกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่เขตเลือกตั้งดังกล่าว แตกต่างกับกับ เขตเลือกตั้งที่ 3, 4, 7 และ 8 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นสังคมชุมชนชนบท ซึ่งเชื่อว่า อิทธิพลของนักการเมืองน่าที่จะมีความสัมพันธ์กันกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่เขตเลือกตั้งดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขตเลือกตั้งที่ 3, 4, 7 และ 8 นั้น เป็นพื้นที่เขตเลือกตั้งเดิมของนักการเมืองสองคนซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงทางสายเลือดกับสมาชิกวุฒิสภาสองคนของจังหวัดเชียงใหม่ โดยจะทำการยกแบบสอบถาม เขตเลือกตั้งละ 10 ตัวอย่าง รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 600 ตัวอย่าง โดยพยายามที่จะเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างให้ได้จากทุกสาขาอาชีพ ทุกเพศ ทุกวัย และจะกระทำอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ได้คำตอบที่มีคุณค่า ครอบคลุมให้มากที่สุด การเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ผู้ที่ทำการเก็บข้อมูล ได้แก่ นักศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยที่เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว จะทำการตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อน แล้วจึงจะนำไปวิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลการศึกษาวิจัยต่อไป

2. การที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลเรื่องดังกล่าวอย่างครบถ้วนนั้น เชื่อว่าหากใช้แบบสอบถามแต่เพียงด้านเดียวจะไม่ได้ผล ดังนั้นจึงจะต้องมีการสืบสวนหาข่าวเจาะโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยการพบปะพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย อย่างเช่น นักการเมืองท้องถิ่น นักวิชาการในพื้นที่ ชนชั้นนำในชุมชน คณะกรรมการการเลือกตั้งในทุกระดับของจังหวัดเชียงใหม่ สื่อมวลชนประจำท้องถิ่นทุกแขนง ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป รวมทั้งจะใช้วิธีเจาะลึกบุคคล ซึ่งเป็นหัวหน้าหรือเป็นผู้ที่ดำเนินการหาความนิยมด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสัมภาษณ์หาข้อมูลให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ประเด็นสำคัญที่จะสอบถามจากกลุ่มเป้าหมาย ก็คือเรื่อง กลวิธีในการหาคะแนนเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะ รูปแบบ และวิธีการในการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของนักการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงข้อเท็จจริงในพื้นที่ ช่วงระหว่างที่มีการเลือกตั้งในครั้งนี้ด้วย ขณะที่ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งนั้นจะได้มาจากการสังเกตการณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในช่วงระหว่างที่มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา รอบสอง ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา ณ จังหวัดเชียงใหม่

โดยที่มีความเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาภาคสนามในส่วนนี้ จะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ เนื่องจากว่า ผู้ที่ให้สัมภาษณ์ หรือ ผู้ที่ให้ข้อมูลนั้น เป็นผู้ที่ถูกใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จากกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงเชื่อได้ว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้นจะเป็นข้อมูลแบบตรงตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงในทางกลับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถามจะนำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS for Windows โดยที่วิธีการทางสถิติ (statistics) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะมีทั้งแบบตัวแปรเดียว (univariate) โดยใช้ค่าความถี่ (frequencies) คือ ค่าร้อยละ (percentage) และแบบตัวแปรคู่ (bivariate) อันได้แก่การเปรียบเทียบค่าร้อยละ และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ด้วยค่า Chi Square โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ 0.05

2. การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ จะไม่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ แต่เน้นการวิเคราะห์ในเชิงลึก โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณจากแบบสอบถามร่วมกับข้อมูลในเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์แบบยังลึก และการสังเกตการณ์ในภาคสนามแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็น และบทสรุปที่ต้องการ ด้วยการนำเสนอในลักษณะเชิงพรรณนา

ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่อง *ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา* ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของจังหวัดเชียงใหม่ รอบสอง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2543 เท่านั้น โดยที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่ในช่วงหลังการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา รอบสอง ตามช่วงระยะเวลาการดำเนินการ ดังนี้

เมษายน – สิงหาคม 2543	ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อกำหนดหัวข้อและจัดทำโครงร่างวิทยานิพนธ์
กันยายน – ตุลาคม 2543	เสนอหัวข้อและเสนอโครงร่างวิทยานิพนธ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำข้อเสนอนั้น มาปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาให้เหมาะสม เพื่อขออนุมัติค้นคว้าต่อไป
พฤศจิกายน – ธันวาคม 2543	ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูล
มกราคม 2544 เป็นต้นไป	ดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์จนกว่าจะเรียบร้อย

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลมีความจำเป็นที่จะต้องปกปิดข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านไว้เป็นความลับ ผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ไม่ได้มีเจตนาจงใจเพื่อให้ผู้ใดผู้หนึ่งได้รับความเสียหาย หรือ เพื่อนำไปใช้เป็นหลักฐานในการร้องเรียนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้ดำเนินการถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งแต่อย่างใด การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งหวังแต่เพียงว่า ผลของการวิจัยที่ได้รับมาจะสามารถนำไปใช้ในการแก้ไขหรือขจัดความไม่พึงประสงค์ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เพื่อให้การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม และเป็นแบบอย่างอันจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาต่อไปเท่านั้น

นอกจากนี้ ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้ยังมีข้อจำกัดในด้านเงื่อนไขเวลาที่ทำการศึกษา คือ การเก็บข้อมูลส่วนใหญ่จะกระทำในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม 2543 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาหลังจากที่มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา รอบสอง ผ่านพ้นไปแล้วเป็นระยะเวลาานพอสมควร ลักษณะดังกล่าวอาจจะส่งผลทำให้ข้อมูล หรือ คำตอบที่ได้มาเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากข้อเท็จจริงซึ่งเกิดขึ้นในช่วงระหว่างที่มีการเลือกตั้งก็อาจจะเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นการใช้ข้อมูลจึงควรตระหนักถึงขีดจำกัดดังที่กล่าวมาด้วยเช่นกัน

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1. ผลของการศึกษาคาดว่าจะทำให้ทราบถึงแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่แท้จริงของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร เป็นรูปแบบที่เหมือนหรือแตกต่างกันประการใดกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ผ่านมา หรือไม่ อันจะนำไปสู่ข้อสรุปซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาความเบี่ยงเบนจากเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ และหลักเกณฑ์ในการเลือกตั้ง ในทางปฏิบัติในการเลือกตั้งของไทย

2. ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการประเมินการใช้หลักเกณฑ์การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา และการประเมินพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้สำหรับองค์กรของทั้งภาครัฐและเอกชนในการกำหนดนโยบาย และวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชน ตลอดจนเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเพื่อทำให้การเลือกตั้งมีความสุจริตเที่ยงธรรมตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

เค้าโครงการนำเสนอ วิทยานิพนธ์

การนำเสนอรายงานการศึกษาในรูปของวิทยานิพนธ์นี้ ได้กำหนดลำดับการเสนอเนื้อหาออกเป็น 6 บท ตามรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละบท ดังนี้คือ

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึง ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา เพื่อให้ทราบถึงลักษณะสำคัญของปัญหาในการศึกษาวิจัย ตัวแบบและแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย สมมติฐานในการศึกษาวิจัย นิยามศัพท์สำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษาวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

บทที่ 2 กรอบแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในบทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนที่หนึ่ง ทฤษฎีและแนวความคิดการกำเนิดวุฒิสภา ส่วนที่สอง อำนาจหน้าที่และบทบาทของวุฒิสภาไทย ส่วนที่สาม ความหมายและความสำคัญของการเลือกตั้ง ส่วนที่สี่ ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย อันได้แก่ ทฤษฎีว่าด้วยพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง, แนวคิดเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง, แนวคิดประชาธิปไตยสองรูปแบบ, แนวคิดวัฒนธรรมทางการเมือง และแนวคิดความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ ส่วนที่ห้า ทบทวนวรรณกรรม และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทั้งหมดจะได้นำมาเป็นฐานกำหนดแนวทางการศึกษาต่อไป

บทที่ 3 การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา จังหวัดเชียงใหม่ นำเสนอ ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา อันได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่ บรรยากาศการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการตั้งข้อสังเกตของการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ รอบสอง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2543

บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย เป็นการนำเสนอผลการวิจัยในเชิงปริมาณ ซึ่งได้ข้อมูลมาจากการออกแบบสอบถามกลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 600 ตัวอย่าง ควบคู่กันไปกับการวิเคราะห์ผลการวิจัยด้วยข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยพิจารณาอย่างจำแนกออกเป็นประเด็นๆ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้

บทที่ 5 บทสรุป จะเป็นการอภิปรายสรุปผลของการศึกษาวิจัย รวมทั้งตั้งข้อสังเกต และให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ โดยที่มีรากฐานมาจากผลของการศึกษาวิจัยเป็นสำคัญ